

Religious and Mystical Themes in the Poetry of Muhammed Saitoglu-Analytical Study

Ahmed Khaleel Khudhur

Department of Turkish Language / College of Arts /
University of Mosul/ Mosul-Iraq

Article Information

Article History:

Received May 8th, 2025
Revised May 28th, 2025
Accepted June 16th, 2025
Available Online March 1st, 2026

Keywords:

Muhammed Saitoglu,
Muhammed Meri,
Religious and Sufi Themes,
Iraqi Turkmen Literature,
Poets of Tal Afar.

Correspondence:

Ahmed Khaleel Khudhur
ahmed_khedir@uomosul.edu.iq

Abstract

This study shows the life of the Turkman poet, Muhammad Saitoglu, his literary persona, his works, with focuses on his poetic experience in religious and Sufi themes, which consider essential core of his poetic creativity. It aims to analyze the factors that influenced the formation of his literary characteristics and examines the impact of the cultural and intellectual environment which he was raised. In it also offers an in-depth analytical reading of his religious and Sufi poetry, revealing his profound intellectual vision regarding faith, piety, and doctrinal concepts, as well as his employment of Sufi notions such as divine love, annihilation (fanā'), and spiritual manifestations within texts. He distinguished his poems by a stylistic beauty that blends ambiguity with clarity, which enrich symbolic imagery reflecting his unique spiritual experience in a powerful and expressive manner. The study highlights his contributions to Turkmen literature and illustrates his role in preserving cultural identity and expressing spiritual values, thereby enhancing the understanding of his literary stature and prominent role in the poetic landscape.

DOI [10.33899/radab.v56i104.61659](https://doi.org/10.33899/radab.v56i104.61659) ©Authors, 2023, College of Arts, University of Mosul.

This is an open access article under the CC BY 4.0 license (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>.)

المواضيع الدينية والصوفية في أشعار محمد ساعد أوغلو - دراسة تحليلية

احمد خليل خضر *

المستخلص:

كشفت الدراسة حياة الشاعر التركماني محمد ساعد أوغلو، وشخصيته الأدبية، ومؤلفاته، مع إبراز تجربته الشعرية في الموضوعات الدينية والصوفية التي تُشكّل العمق الجوهري لإبداعه الشعري. وقد سعت إلى تحليل العوامل المؤثرة في تشكيل ملامحه الأدبية، كما استعرضت أثر البيئة الثقافية والفكرية التي نشأ فيها الشاعر. كما تُقدم قراءة تحليلية معمّقة في شعره الديني والصوفي، كاشفةً عن رؤيته الفكرية العميقة حول الإيمان، والتقوى، والمفاهيم العقائدية، فضلاً عن كيفية توظيفه لمفاهيم التصوف، كالحب الإلهي، والفناء، والتجليات الروحية ضمن نصوصه. وامتازت قصائده بجمال الأسلوب الذي يجمع بين الغموض والوضوح، كما تتجلى فيها صور رمزية ثرية تعكس

تجربته الروحية الخاصة بأسلوب مؤثر ومعبر. مما تبرز الدراسة إسهاماته في الأدب التركماني، وتوضح دوره في حفظ الهوية الثقافية، والتعبير عن القيم الروحية. والذي بدوره يسهم في تعميق فهم مكانته الأدبية ودوره البارز في المشهد الشعري.
الكلمات المفتاحية: محمد ساعد اوغلو، محمد مرعي، المواضيع الدينية والصوفية، الادب التركماني العراقي، شعراء تلعفر.

Giriş:

İslam medeniyetinin şekillendirdiği coğrafyalarda dinî edebiyat hem kültürel hem de sanatsal bir alan olarak ön plana çıkmıştır. Bu gelenek, İslam mezheplerine ait inanç ve değerlerin estetik formlarla ifadesini içermekte olup, farklı topluluklarca zenginleştirilmiştir. Türkmen toplulukları da İslam'ın etkisiyle köklü ve özgün bir edebî miras geliştirmiştir. Bu çerçevede ortaya çıkan "Divan Edebiyatı", saray çevresine ve seçkin zümrelere hitap eden bir edebî form olarak dikkat çekerken, halktan büyük ölçüde uzak kalmıştır. Bu nedenle Türkmen halkı, İslam'ın ruhunu yansıtan; ancak biçim ve ölçü bakımından İslam öncesi sözlü gelenekle bağ kuran bir edebiyat anlayışı geliştirmiştir. Bu yeni yönelim, "Tekke Edebiyatı" olarak adlandırılmış ve tasavvufi yaşamın merkezleri olan tekkelerde şekillenmiştir. Tekke edebiyatı, yalnızca bir edebî yönelim değil, aynı zamanda manevî bir hayat tarzının temsili olmuştur. Bu gelenekte Bektaşî ve sufi nefesleri, Ehli Beyt'e yönelik ilahiler, Kerbelâ mersiyeleri ve Bektaşî fıkraları gibi türler önemli yer tutar¹.

Irak Türkmenleri, 1918'e kadar Türk Dünyası ile ortak bir edebî süreci paylaşmış, bu süreçte Türk edebiyatının genel yönelimlerinden etkilenmiştir. Ancak I. Dünya Savaşı sonrası ortaya çıkan siyasi sınırlar ve Irak'ın Misak-ı Milli dışında kalması, Türkmen kültür ve edebiyatı açısından önemli bir kırılma yaratmıştır. Özellikle Baas rejimi döneminde uygulanan asimilasyon politikalarına rağmen, Irak Türkmenleri kültürel kimliklerini koruma ve edebî geleneklerini yaşatma konusunda kararlı olmuşlardır. Bu bağlamda Irak Türkmen edebiyatı, Ortak Devir Edebiyatı ve Çağdaş Edebiyat olmak üzere iki döneme ayrılmaktadır².

Edebî eserlerde şairin temel düşünce, duygu ve bakış açısını ifade eden "tema" kavramı, şiirin yapısal bütünlüğünü sağlayan temel öğelerden biridir. Tema, aynı zamanda eserin estetik derinliğini belirleyen temel bileşenlerden biridir. Gurbet, özlem, ölüm, sevinç, kahramanlık, vatan sevgisi gibi bireysel ve evrensel kavramlar sıklıkla şiirlerde işlenen temalar arasında yer alır³. Bu temalar arasında özel bir öneme sahip olan dinî tema, bireyin inancı, Allah ile ilişkisi ve kutsal değerlerle olan bağını ele alır.

Tasavvufi tema ise dinî temanın özel bir biçimi olarak öne çıkar. Bu tema, bireyin nefis terbiyesiyle içsel bir yolculuğa çıkmasını ve Allah'a yakınlaşmasını konu alır. Tasavvufî tema, özellikle Mevlânâ, Yunus Emre ve Hacı Bektaş-ı Velî gibi mutasavvıf şairlerin eserlerinde yoğun biçimde işlenmiştir⁴. Irak Türkmen edebiyatında da bu temanın yansımaları görülmekte olup, dini-tasavvufi yaklaşımlar Türkmen halkının manevi dünyasının bir parçası olarak edebî metinlere sirayet etmiştir.

Saitoğlu'nun Hayatı:

Edebî ortamda "Saitoğlu" mahlasıyla tanınan Telaferli Türkmen şairin tam adı Muhammed Meri Mustafa Salih'tir. Saitoğlu, muhafazakâr bir ailenin çocuğu olarak 1957 yılında Musul'un Telafer ilçesine

¹ DAKUKLU, İbrahim, **Türkmen Halk Edebiyatı Sanatları**, Bağdat 1962 1. Baskı, s. 39.

² SAATÇİ, Suphi, **Irak (Kerkük) Türk Edebiyatı**, Başlangıçtan Günümüze Kadar Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi (Nesir-Nazım) 1. Baskı, Kültür Bakanlığı, Ankara 1997, s. 159 -160.

³ AKTAŞ, Şerif, Atatürk.Üniversitesi **Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi**, Sayı 39, Prof. Dr. Hüseyin Ayan Özel Sayısı, Edebî Metin ve Özellikleri, Erzurum 2009, s. 198.

⁴ ÇIKLA, Selçuk, Şiirde Tema Kavramı Üzerine, Yeni Türk Edebiyatı Dergisi, S. 6, Erzincan 2012, s. 75-78.

bağlı İbret Haneş köyünde dünyaya gelmiştir¹. İlköğrenimini, ortaöğrenimini ve lise eğitimini Telafer ilçe merkezinde tamamlayan şair, 1979 yılında Musul Üniversitesi İnsani Bilimler Fakültesi Eğitim Bilimleri ve Psikoloji Bölümü'nü kazanmıştır. 1982 yılında bu bölümden mezun olan Saitoğlu, askerlik görevine başlamış ve yaklaşık on yıl boyunca yedek subay olarak, yüzbaşı rütbesiyle hizmet etmiştir. Askerlik hizmetinin ardından Millî Eğitim Bakanlığı tarafından Telafer'deki El-Gazali Okulu'na öğretmen olarak atanmıştır. Buradaki görev süresinden sonra Musul'a bağlı Reşidiye köyündeki El-Reşidiye Ortaokulu'na tayin edilmiştir. 2010 yılından itibaren ise müfettiş olarak görev yapmaya başlamıştır².

2014 yılında Irak'ın Musul kentinin DAESH terör örgütü tarafından işgal edilmesiyle birlikte, zulme uğrayan Telafer halkı bir kez daha kitlesel göçe maruz kalmıştır. Bu kaotik ortamdan kurtulmak isteyen şair, ailesiyle birlikte Türkiye Cumhuriyeti'nin başkenti Ankara'ya yerleşmiştir. Müfettişlik görevini, Ankara'daki Irak Cumhuriyeti Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı okullarda sürdüren Saitoğlu, 2018 yılında emekliye ayrılmıştır³.

dipnotlar

Basılmış Eserleri:

“Hülyamda Bana Dedi” *Türkmen Kardeşlik Ocağı Yayınları, Bağdat, 2009.*

“Hayatta Çekmediğim Dert Kalmadı” Muhammed Saitoğlu, Ankara, 2018.

“Derinden Gelen Sesler” Muhammed Saitoğlu, Ankara, 2019.

“Her Şeyi Gönlüme Göre Sevdim” Muhammed Saitoğlu, Ankara, 2020.

“Atalar Ülkesi Telafer 'im” Muhammed Saitoğlu, Ankara, 2023.

“Herkes Yeni Hayat” Saitoğlu, Musul, 2012.

Yer Aldığı Antolojiler:

“Yaren Sofrası Göldeste” Ertuğrul Yılmaz, Ali Altınlı, Ankara, 2017.

“Bugünden Yarına Bir İz 2” Hüseyin Zarar, Ankara, 2018.

“Bugünden Yarına Bir İz 3” Abdullah Gülderen, Ankara, 2019.

“Telafer Şairleri” Şemsettin Küzeci, TİKV-TKM Ankara, 2010

“Hafızalarda Kalan Telafer Edebiyatçıları” Zennun Karabaş, Bağdat, 2020.

Edebî Kimliği:

Halk edebiyatı temsilcilerinden Saitoğlu'nun şiire olan ilgisi, lise öğrenimi yıllarına dayanmaktadır. İlk aşamada şiir okumaya ve türkü dinlemeye duyduğu ilgiyle dikkat çeken Saitoğlu, lisedeki Arapça öğretmeni tarafından fark edilmiştir. Öğretmeni, kendisine edebî eserler ve eleştirisi kitapları önererek onu

¹ KÜZECİ, Şemsettin, **Poets Of Kerkük**, Iraq Turkman Poets, Cultural Association of Kirkuk, Ankara 2014, s. 142.

² YILMAZ, Ertuğrul - ALTINLI, Ali, Göldeste 2017 Yaren Sofrası, Kültür Ajans Tanıtım ve Organizasyon Ltd. Şti., Ankara 2017, s. 201.

³ ZARAR, Hüseyin, Bugünden Yarına Bir İz-3, Kültür Ajans Tanıtım ve Organizasyon Ltd. Şti., Ankara 2019, s. 267.

teşvik etmiş ve edebî gelişimine önemli katkılar sunmuştur. Zamanla şiir yazım kurallarını öğrenen Saitoğlu, yerel motifleri ve sade temaları işleyerek kendi şiir tarzını oluşturmaya başlamıştır¹.

Saitoğlu'nun ilk şiiri, 1985 yılında Yurt gazetesinde "Canım Anam" başlığıyla yayımlanmıştır. Bu şiirin ardından şiir yazımına ilişkin tüm temel kuralları öğrenerek edebiyat dünyasına adım atan Saitoğlu'nun eserleri, Telafer'in önemli edebî simalarından Felekoğlu tarafından takdir edilmiştir. Böylece edebî serüveni resmiyet kazanan şair, şiirlerini Yurt, Türkmeneli ve Sada El-Afraa gazeteleri ile Kardeşlik, Bayrak ve Birlik dergilerinde yayımlamayı sürdürmüştür. Yurt içinde düzenlenen çok sayıda şiir şölenine ve edebiyat festivaline katılan Saitoğlu, Ankara'ya yerleştikten sonra da çeşitli sivil toplum kuruluşları ve edebî çevrelerin gerçekleştirdiği etkinliklerde yer almıştır. Telaferli şairler arasında kendine özgü bir konum edinen Saitoğlu, farklı temaları ele aldığı şiirleriyle edebiyat dünyasında kalıcı bir iz bırakmıştır².

Şiirlerinden Tahlil Edilen Örnekler:

YA RASULULLAH

*"Habibim ya habibullah
Tabibim ya Rasulullah
Dehana ya Halilullah
Şefim hayrı halkillah*

*Rüyada seni göreydim
Yüzümü sana süreydim
Kucağım kolum gereydim
Habibim ya habibullah*

*Elinden Kevser içeydim
Cennete keşke geçeydim
Kapısın senle açaydım
Tabibim ya Rasulullah*

*Elinden içsem suzmanım
Şaşırıp yolum azmanım
Azaba sensiz dözmenim
Şefim hayrı halkillah..."³*

Şair Saitoğlu "Ya Resulluah" başlıklı şiirinde peygamber efendimiz Muhammed (Sav)'e içtenlikle duyulan saygı, sevgi ve özlemi dile getirerek tasavvufi bir şiir ortaya koymuştur. Saitoğlu ilk dörtlükte "Habibim ya Habibullah, Tabibim ya Rasulullah, Dehana ya Halilullah" gibi dizeler kullanarak Hz. Muhammed'e karşı sevgisini en içten duyguları ile dile getirirken, "Şefim hayrı halkillah" sözleriyle de şefaatine olan inancını vurgulamaktadır. Bu şiir, tasavvufi bir görüşle, peygamber efendimiz Hz.

¹ KARABAŞ, Zünnün, **Hafızalarda kalacak Telafer Edebiyatçıları**, Bağdat Belge ve Kitap Basın Evi, Bağdat, 2020, s. 67.

² GÜLDEREN, Abdullah, **Bugünden Yarına Bir İz-2**, Kültür Ajans Tanıtım ve Organizasyon Ltd. Şti., Ankara 2018, s. 328.

³ SAİTOĞLU, Muhammed, **Atalar Ülkesi Telafer'im**, Dicle Nehir Yayınevi, Ankara 2023, s. 148.

Muhammed (Sav)'in şefaatinin bekleyen inançlı bireyin özlemi ile arzusunu yansıtmaktadır. Üçüncü dörtlükte "Elinden Kevser içeydim, Cennete keşke geçeydim" sözleriyle Kevser Nehrinden içme arzusu, cennete olan temennisi ve "Sensiz canım üşüyor" misali sözler, Saitoğlu'nun Hz. Muhammed'i ve getirdiği İslam dinini ne kadar özlediğini ve onun izinde gitmeyi ya da yaşamaya çalıştığını göstermektedir. Şiirde geçen "Bizlere kurdun bu dini" ve "Bekledik gelsin bugünü" dizelere bakıldığında, İslam dininin talimatlarını uygulama gayreti ve bu dini getiren Hz. Muhammed'e karşı duyulan sevgisi dile getirilmektedir.

AHİRETE DÜŞÜNMEK GEREK

"Geçen günler bir de dönmüyor neden?"

Kimseye kalacak değil bu dünya

Gelenler gidiyor gelmiyor giden

Kimseye kalacak değil bu dünya

Çokları aldadır kötü işlere

Düşürür yıkar ki her sevişlere

Gündüzü dolaşır gece düşlere

Kimseye kalacak değil bu dünya

Sabahtan çalışır akşama kadar

Rızkıdan fazlası gayrına gider

Sendeki borçları var mı bir öder?

Kimseye kalacak değil bu dünya

İstedikleriyle görüşürsün sen

Bilir , bilmezine karışır sen

Ya sevdikleriyle buluşursun sen

Kimseye kalacak değil bu dünya ..."¹

Saitoğlu, "Ahirete Düşünmek Gerek" adlı şiirinde, bu dünyanın ebedi bir yaşam olmadığını ifade ederek ahireti önemsemiş ve öteki hayata yönelik düşünmenin gerekliliğini anlatan derin bir mesaj iletmektedir. Şair, "Kimseye kalacak değil bu dünya" diyerek bu dizesinde, dünyadaki nimetlerin geçici olduğunu ve sonsuz olmadığını vurgulamaktadır. Şiirin tüm dörtlüklerinde, insanın dünyevi arayışlarına, arzularına ve maddi yaşamına karşı bir uyarı yapılmaktadır. "Geçen günler bir de dönmüyor neden?", "Kimseye kalacak değil bu dünya" dizelerinde ise, zamanın hızla geçtiğini ve insanların bu geçici dünyada sahip oldukları şeylerin kalıcı olmayacağına dikkat çekilmektedir. "Adından bellidir bu dünya alçak", "Gündüzü dolaşır gece düşlere" dizeleriyle, bu dünyanın aldatici zevklerinin insanı yanıltarak yanlış düşüncelere sevk ettiği anlatılmaktadır. Saitoğlu, bu dünyada insanın maddi değerler peşinde koşarken manevi değerleri unutmaması gerektiğini vurgulamaktadır. Ayrıca, insanın kötülüklerden uzak durarak iyilikle zamanını geçirmesi ve ahirete hazırlanması gerektiğini dile getirmiştir. "Konuksun dünyada, gününü bekle", "Yolcusun elbette iyilik yükle" dizeleriyle, insanın bu fani dünyada bir misafir olduğunu ve gerçek evinin ahiret olduğunu hatırlatmaktadır. Saitoğlu, bu şiirinde dünyadaki iyiliklerin ve kötülüklerin ahirette karşılık bulacağına, bireyin yaşantısının doğru olması gerektiğine dikkat çekmektedir. Şiirin son dizelerinde ise, "Ahirette kimler bulursun yoldaş!" sözleriyle, kişinin ölümden sonraki ahiret hayatına dair düşünmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

¹ A.g.e. s.150.

HER ŞEY SENİN YARABBI

*“Yeri göęü yaratan sen
Soęuk, sıcak, ateş senin
Ölüleri ruhlardan sen
Gölge senin güneş senin*

*Kainatı yarattın sen
Yıldızları parlattın sen
Dilsizleri söyledin sen
Olan, ölen sarhoş senin
Dere kurdun tepe kurdun
Sen Haliki bütün yurdun
Saęa Sola yeli burdun
Yer gök senin o arş senin
Güneş doğar gündüzlenir
Gece olur yıldızlanır
Aşlar pişerken tuzlanır
Varlık, yokluk maaş senin...”¹*

Saitoğlu'nun "Her Şey Senin Ya Rabbi" başlıklı şiiri, Allah Teâlâ'nın yüceliği ve kudreti üzerine odaklanan, tasavvufi bir görüşle yazılmış derin bir eserdir. Saitoğlu, Allah Teâlâ'nın kâinatın yaratıcısı olduğunu, her şeyin onun kudretiyle var olduğunu ve tüm varlıkların ona ait olduğunu vurgulamıştır. "Yeri göğü yaratan sen" ve "Kâinatı yarattın sen" gibi dizelerle, Allah'ın tüm evreni yaratmadaki rolü güçlü bir şekilde vurgulanırken, "Ateş senin, soğuk senin" gibi ifadelerle de onun her şeyin asli kaynağı olduğu hatırlatılır. Saitoğlu, Allah'ın her varlık üzerindeki mutlak hükmünü, "Gölge senin, güneş senin" ve "Varlık, yokluk maaş senin" gibi dizelerle dile getirir, her şeyin onun kontrolü altında olduğunu belirtmektedir. Ayrıca, Allah'ın insana verdiği akıl, fikir ve şükür gibi nimetlere de değinilir; bu, insanın manevi gelişimine işaret eder. Şiirin son bölümünde, şair günahları için affedilme dileğiyle dua eder, "Affet Mevla'm günahımı" diyerek, Allah'ın sonsuz merhametinden yardım ister. Şiir boyunca, şair Allah'a olan teslimiyetini ve minnettarlığını ifade ederken, onun her şeyin sahibi ve kontrol edeni olduğunu anlatır. Bu şiir, İslam inancında Allah'ın her şeye hâkim olan kudretini yücelten ve insanın ona olan derin bağlılığını dile getiren bir ibadet ve dua biçimi olarak karşımıza çıkmaktadır.

KALBİN YIKA MÜSLÜMAN RAMAZAN AYI GELDİ

*“Allah'a bel bağlamak orucu tutmak gerek
Kalbin yıka hazırlan Ramazan ayı geldi
Allah için ağlamak mutlanır ona yürek
Kalbin yıka hazırlan Ramazan ayı geldi*

*On iki ayda bir ay bize büyük nimettir
İnan bunu bilene ahireti rahmettir "
Bilene de bir söyle " bilmeyeni ibrettir*

¹ SAİTOĞLU, Muhammed, **Derinden Gelen Sesler**, Ankara 2019, s. 26.

Kalbin yıka hazırlan Ramazan ayı geldi

*İçinde bir gece var nurlu ışıklı gece
Doksan dokuz adı var okunur hece hece
Bin aydan daha mutlu olacak o bir gece
Kalbin yıka hazırlan Ramazan ayı geldi*

Şeytanlar bağlı kalır otuz günü açılmaz

*Cehennem kapıları kapalıdır geçilmez
Cennet yolu ışıktır cehennemden kaçılmaz
Kalbin yıka hazırlan Ramazan ayı geldi... ”¹*

Saitoğlu, "Kalbin Yıka Müslüman Ramazan Ayı Geldi" başlıklı şiirinde, kutsal aylardan biri olan Ramazan ayının manevi değeri ile orucun ne kadar önemli olduğuna dair tasavvufi bir şiir olarak dikkat çekmektedir. Saitoğlu, Ramazan ayında insanların kalbinin temiz olması ve Allah'a yakın olma atmosferini bu şiirinde yansıtmıştır. "Kalbin yıka, hazırlan, Ramazan ayı geldi" dizesiyle, Ramazan ayında yalnızca fiziksel olarak oruçlu olunmadığını, aynı zamanda ruhsal arınma ve manevi canlanma sürecinin de vurgulandığını ifade etmektedir.

Saitoğlu, bu sözleriyle Ramazan ayının Müslümanlara Allah'tan bir lütuf ve bereket olduğunu, insana ahiret için rehberlik edeceğini belirten bir mesaj vermektedir. "İçinde bir gece var, nurlu ışıklı gece" dizesiyle, Kuran-ı Kerim'de zikredilen Kadir Gecesine işaret ederek, bu gecenin bin aydan daha hayırlı olduğunu hatırlatmaktadır. Saitoğlu, ileri dizeleriyle de Ramazan ayında Allah'a Teâlâ tarafından şeytanların zincirlendiği ve cehennem kapılarının kapalı olduğunu hatırlatmaktadır. Saitoğlu, yine Ramazan ayının manevi değerini vurgulayarak, insanların daha kolaylıkla hayır işleyebileceklerini belirtmektedir. Ramazan ayı, yalnızca oruç tutmak değil, aynı zamanda içsel bir dönüşüm ve ruhen arınmanın bir sürecidir. İnsanlar, bu sürede daha fazla ibadete yönelerek, Allah'a Teâlâ'ya yakın olmak için çaba gösterirler.

"Cennet yolu ışıktır, cehennemden kaçılmaz" gibi sözleriyle, Ramazan ayının insanları kötü işlerden uzaklaştırıp, iyiliğe yönlendiren bir süreç olduğunu ifade etmektedir. "Oruç tutmak imanla, yüreği eder yağlı" dizeleri, orucun sadece açlık olmadığını, kalbin ve ruhun da oruç olmasını dile getirmektedir. Saitoğlu, orucun yalnızca fiziksel bir eylem olmadığını, Allah'a olan yakınlığın bir simgesi olarak ifade etmektedir. "Allah'a bel bağlamak orucu tutmak gerek" ve "Satma dinin paraya, imanın kalır boşa" diyerek, İslam dininin değerlerini ve imanla yapılan ibadetin kıymetini vurgulamaktadır. Ayrıca, dünyevi şeylerle iman arasında bir dengenin olması gerektiğini de dile getirmektedir. Saitoğlu, Ramazan ayında insanların kalben arınması, kötülüklerden vazgeçmesi ve Allah'a daha yakın bir hale gelmesi gerektiğini birçok dizesinde dile getirmektedir.

YİNE DÖNECEĞİM SANA YA RABBİ

*Çok gezdim dünyayı çare bulamadım
Yine döneceğim sana ya Rabbi
Senden başkasına ben kul olmadım*

¹ A.g.e. s. 47.

Yine döneceğim sana ya Rabbi

*Yarattın büyüttün yetirdin beni
İstediğim yere götürdün beni
En güzel resimde getirdim beni
Yine döneceğim sana ya Rabbi*

*Nanca yaşadım ben nanca gün gördüm?
Nanca dostlarıma kucakım gerdim
Kapısız hanına alemle girdim
Yine döneceğim sana ya Rabbi*

*Kanatlı kuş gibi uçtum her yere
Sevindim hayata ben ona göre
Ufuklarda kanat hem sere sere
Yine döneceğim sana ya Rabbi... ”¹*

Muhammed Saitoğlu'nun “Yine Döneceğim Sana Ya Rabbi”adlı şiiri, insanın dünya serüveni boyunca yaşadığı varoluşsal arayışı ve nihai olarak ilahi hakikate dönüşünü tasavvufî bir bakış açısıyla ele almaktadır. Şiirin temel mesajı, insanın fitratında olan rücû (ilahi dönüş) kavramıdır. “Yine döneceğim sana ya Rabbi” ifadesi, sıradan bir yönelişten öte, insanın tüm yolculuklarının sonunda ilahi kaynağa varacağını vurgular. Saitoğlu, insanın özgürlük ve güç arayışlarını güçlü metaforlarla betimler. “Kanatlı kuş gibi uçtum her yere” dizesi, insanın keşif tutkusunu, “Kağan, kral, vali ya kayser olsam” ifadesi ise dünyevi ihtirasları ve statü arayışını simgeler. Ancak şiir, bu dünyevi hırsların geçiciliğini ve asıl mükemmeliyet, nefsin terbiyesinde olduğunu “Tek nefsimi bilsem hiç övünmezse” dizesiyle ortaya koyar. “Yarattın, büyüttün, yetirdin beni” ifadesi ise insanın ontolojik bağımlılığını ve ilahi kudrete olan şükürünü derin bir şekilde dile getirir.

Şiirin en çarpıcı yönlerinden biri, insanın dünyadaki deneyimlerinin, ilahi hakikate ulaşma sürecinin bir parçası olarak ele alınmasıdır. Saitoğlu, dünyayı bir reddediş içinde değil, hakikate erişimde bir vesile olarak görür. Bu yönüyle şiir, tasavvuftaki “seyrû sülûk” anlayışıyla örtüşür. “Yine döneceğim sana ya Rabbi” nakaratı, vahdet-i vücud düşüncesiyle de bağdaşan bir kavuşma arzusu taşır. Bu eser, modern insanın manevi boşluğuna ışık tutan derinlikli bir metindir. Günümüz insanı, bilim ve teknolojiye büyük ilerlemeler kaydetmesine rağmen içsel huzuru aramaktadır. Saitoğlu'nun şiiri, insanın tüm dünyevi maceralarının aslında kendi özüne ve hakikate ulaşma çabası olduğunu hatırlatarak evrensel bir mesaj sunar.

Sonuç olarak, “Yine Döneceğim Sana Ya Rabbi” sadece bir tasavvufî metin değil, insanın içsel yolculuğunu felsefî bir derinlikle ele alan güçlü bir edebî eserdir. Okuyucuyu hem düşündüren hem de huzura erdiren bu şiir, insan varoluşunun dünyevi ve uhrevi boyutları arasındaki dengeyi en etkileyici şekilde yansıtmaktadır.

¹ A.g.e. s. 62.

ERENLERİN YOLUNDA YÜRÜMEMİZ GEREK

*“Mevla'nın dergahında kesmeniz dileğimiz
Şimdi biz erenlerin yollarında yürüyoruz*

*Kuyuntudan yaşamda gelmedi gülegimiz
Edep, arkan, marifet öğrenmeye duruyoruz*

*Acı günleri geçti "lokma" et yemediler
Öldüler de gittiler bir giyim giymediler
Olmamak yüzün dönsün kimseye demediler
İzzet, ahlak, din, şeref biz onları arıyoruz*

*Kuyuntular gördüler yüz yigirmi beş yaş
Yemekleri " bulamaç " yede mercimek aş
Hiç hastalık görmedi bir gün birsinin baş
Şimdi bize ne oldu onların torunuyuz*

*Çiftler sürdüler yorgun şafaktan gün batınca
Geceler eğlencede seher horoz yatınca
Dünyayı alırdılar kalemleri tutunca
Bunlar nasıl gittiler şimdi bizler soruyoruz?...”¹*

Saitoğlu'nun Erenlerin Yolundan Yürümemiz Gerek başlıklı şiiri, erenlerin yaşama tarzını ve tasavvufi değerleri yücelten bir eserdir. Şair, bu kişilerce benimsenen dünyevi arzulardan arınmış, ahlaki ve manevi olgunluğu hedefleyen bir yaşamı anlatmaktadır. Erenlerin, fakirlik içinde bile ruhsal huzurlarını korudukları ve maddi varlıklara bağlanmadıkları vurgulanmaktadır. "Acı günleri geçti, lokma et yemediler" gibi ifadeler, onların ne kadar sade ve dürüst bir hayat yaşadıklarını dile getirirken, "İzzet, ahlak, din, şeref biz onları arıyoruz" ifadeleriyle de erenlerin ne kadar büyük ahlaka sahip oldukları anlatılmaktadır.

Saitoğlu, erenlerin zorlu hayatını ve bedenlen yorgun olduklarını ifade eder, ancak erenlerin maddiyeti önemsemedikleri belirtilir. "Çiftler sürdüler yorgun şafaktan gün batınca, Geceler eğlencede seher horoz yatınca" dizelerinde, erenler tayfasının dünya kaygısından uzak, soyut değerlerle iç içe yaşadıkları dile getirilir ve bu yaşama tarzının onlara ruhsal sükûnet ve üstünlük kazandırdığı vurgulanmaktadır. Saitoğlu, erenlerin görüş ve düşüncelerinden, sergiledikleri huylarından esinlenmek gerektiğini düşünmektedir.

Şair, bu şiiriyle bugünün insanlarını eleştirerek, erenlerin izinden sapıldığını dile getirmektedir. "Şimdi bize ne oldu, onların torunuyuz?" dizesi, erenlerin öğretilerini ve kıymetlerini unutan bir halkın varlığını hatırlatmaktadır. Saitoğlu, erenlerin izinden gitmeyenlerin doğruluk ve iyilikten uzak olduklarına ve soyut bir boşlukta kaybolacaklarına dikkat çekmektedir.

ALLAHIM SANA TÖVBE OLSUN

*“Suçluyum borçluyum sana
Tanrım sana tövbe olsun
Çok nimetler verdin bana
Tanrım sana tövbe olsun*

¹ SAİTOĞLU, Muhammed, **Hayatta Çekmediğim Dert Kalmadı**, Dicle Nehir Yayınevi, Ankara 2018, s. 89.

*Dualyım tanrım sana
Günahlarım affet bana
Affetmezsin halim fena
Tanrım sana tövbe olsun*

*Alğın doğdum sürüklendim
Kuvvet verdin yüreklendim
Bilik verdin ben öğrendim
Tanrım sana tövbe olsun*

*Verdin bana iki yolu
Başı kurdun akıl dolu
Senden başka yoktur ulu
Tanrım sana tövbe olsun...”¹*

Saitoğlu'nun “Allah'ım, Sana Tövbeler Olsun” adlı şiiri, derin bir pişmanlık ve tövbe arzusuyla kaleme alınmıştır. Şair, bir yandan Allah Teâlâ'ya ne kadar borçlu ve günahkâr olduğunu itiraf ederken, diğer yandan O'na yönelerek affına sığındığını ifade etmektedir. “Suçluyum, borçluyum sana; Tanrım, sana tövbe olsun” gibi dizelerle ruhunun arınma isteğini dile getirir. Aynı zamanda Allah Teâlâ'ya karşı hissettiği minnettarlığını ve O'nun lütuflarına duyduğu şükürü vurgular. “Günahlarımı affet bana” sözleriyle ise sürekli olarak af dileyerek ruhunu teslim ettiğini gösterir.

Şiirin başından sonuna kadar Saitoğlu, vicdaniyle hesaplaşmakta ve bu hesaplaşmanın sonucunda Allah Teâlâ'ya karşı duyduğu itaat ve tövbe duygusunu ortaya koymaktadır. “Ayağımda yürüyorum, gözlerimde görüyorum” ifadeleriyle, Allah Teâlâ'nın verdiği nimetlerin bilincinde olduğunu ve tüm kâinatın O'nun bir lütfu olduğunu dile getirir. “Beni kovsan kaçabilmem” dizesiyle de Allah Teâlâ'nın kudretinden kaçışın mümkün olmadığını vurgular.

Saitoğlu, tövbe kavramıyla Allah Teâlâ'nın bağışlayıcılığına olan inancını yansıtmaktadır. “Kini çıkar sen kalbimden, doğru söz çıksın dilimden” dizeleriyle, içindeki olumsuzluklardan arınma ve Allah Teâlâ'nın yoluna yönelme arzusunu ifade eder. “Tanrım, sana tövbe olsun” sözleriyle de sürekli bir teslimiyet ve yakarış içinde olduğunu belirtir. Bu şiir, Saitoğlu'nun Allah Teâlâ'ya duyduğu derin sevgi, saygı ve bağlılığın bir ifadesidir.

DOĞUM GÜNÜN NURLU BİR GÜNDÜ

*“Sen Allah'ın nurundan yaratıldın nurlu insan
Senin doğum gününde neşelendi bu zaman
Sen bize geldin rahmet geldin bize sen ihsan
Doğun günün günlerin nurudur ya Muhammed*

Nurun bizim İslam'ın surudur ya Muhammed

*Senin doğum gününde doğdu her şey mutlandı
Gelmeğine sevindi hem sana umutlandı
Yeryüzünü bezedi yeşillendi otlandı*

---

¹ SAİTOĞLU, Muhammed, **Herkese Yeni Hayat**, Irak Cumhuriyeti Milli Kitap ve Belgeler Dokümantasyon Kurumu, Sayı 1054, Bağdat, 2012, s. 49.

*Doğum günün günlerin nurudur ya Muhammed
Nurun bizim İslam'ın surudur ya Muhammed*

*Yeryüzünü nurladın nurunda ya Muhammed
Topladın bu " ümmeti " dorunda ya Muhammed
Bütün aleme geldin yerinde ya Muhammed
Doğum günün günlerin nurudur ya Muhammed
Nurun bizim İslam'ın surudur ya Muhammed*

*Allah'ın rahmetinden indi bizlere rahmet
Yer de gökte sen ismin Muhammed ya da
Ahmet Rabbi bize başıyla daim kalsın bu nimet
Doğum günün günlerin nurudur ya Muhammed
Nurun bizim İslam'ın surudur ya Muhammed... ”¹*

Saitoğlu "Doğum Günün Nurlu Bir Gündü" adlı şiiriyle, Peygamber Efendimiz Muhammed (Sav)'in doğum gününü olan Mevlit Kandilini kutlamakta olup, sevgisini yansıtmaktadır. Saitoğlu, Hz. Muhammed'in doğduğunu yeryüzüne bir ışık misali yayıldığını dile getirirken, insanlık için büyük bir rahmet olduğunu ifade etmektedir. "Sen Allah'ın nurundan yaratıldın nurlu insan" ifadeleriyle de Peygamber efendimiz Hz. Muhammed (Sav)'i ilahi bir nurdan varoluşunu vurgulamaktadır.

Saitoğlu Hz. Muhammed'in doğuşunu sadece yaşadığı dönemini değil, geçmişini ve geleceği aydınlatan ışık olduğunu, İslam nurunun kendisinden yayıldığını belirtmektedir. Şiir boyunca şair, Peygamber efendimizin hayatı ile sünnetinden bahsetmektedir. "Sünnetini bilmek gerek, çünkü seni bilmektir" diyerek, Hz. Muhammed'in getirdiği İslam'ı doğru anlayıp yaşanması için ne kadar önemli olduğunu vurgulamıştır. Saitoğlu, sünnete uyanları, öteki dünyada mutluluğa ve kurtuluşa götüreceğini dile getirmektedir. Aynı zamanda, "Yeryüzüne gelmedi hiç senin mislin gibi" ifadesiyle, Peygamber efendimiz Hz. Muhammed (Sav)'in ne kadar benzersiz ve ahlaklı olmasına dikkat çekmiştir.

Saitoğlu, Hz. Muhammed'in ne kadar zorluk ve güçlüklerle mücadelesini, milletini aydınlatmak için gösterdiği uğraşı ifade etmektedir. "Geceler uyumadın sen bu dinin uğruna" dizesinde ise, Peygamber efendimizin ne kadar fedakâr olduğunu ve İslam dinine gösterdiği çabayı vurgulamıştır. Ayrıca Hz. Muhammed (Sav)'in doğuşunu, dünya için bir dönüm noktası olduğunu belirterek, İslam toplumuna ve bütün insanlığa rahmet getirdiğini de ifade etmektedir. Genel olarak Saitoğlu bu şiiriyle, Peygamber efendimiz Hz. Muhammed (Sav)'in üstünlüğünü, sünnetinin ne kadar önemli olduğunu ve ümmetine sağladığı sayısız katkıları kutlamak için anlam taşımaktadır.

ŞÜKRET SENİ YARADANA

*“Yok yerden seni getirdi
Şükret seni yaradana
Büyüttü insan yitirdi
Şükret seni yaradana*

---

¹ SAİTOĞLU, Mehmet, **Hülyam Bana Dedi**, Türkmen Kardeşlik Ocağı Yayınları, Bağdat 2009, s. 18.

*Dilsiz geldin sen dil açtn
Yemek yedin sular içtin
Kanatlandın göğe uçtun
Şükret seni yaradana*

*Konuştun sözler söyledin
Yürekleri köz eyledin
Ona buna naz eyledin
Şükret seni yaradana*

*Kurdu otuz iki dişin
Reva gördü sana işin
Bildin mi ? Sen nanca yaşın?
Şükret seni yaradana... ”¹*

Saitoğlu, "Şükret Seni Yaradana" başlıklı şiirinde, insanın yaratılışını ve bu ilahi nimete yönelik duyulması gereken şükür ifade etmektedir. Saitoğlu, bireyin zorluklardan refaha kavuşmasını düşünerek; dünyaya geldiğinde dilsiz, savunmasız ve acizlik içinde olduğunu hatırlatırken, diğer taraftan da Allahu Teâlâ tarafından verilen nimetleri hatırlatmaktadır.

"Yok yerden seni getirdi, şükret seni yaradana" dizeleri, insanoğlunun önemli olmasını vurgular ancak her şeyinde Allahu Teâlâ'nın imkanıyla gerçekleşeceğini dile getirir. Zira kul kendi imkanlarıyla değil, Allahu Teâlâ'nın yardımıyla gerçekleştiğini anlatmaktadır. Şair şiirin sonuna kadar Allah'u Teâlâ'nın insanoğluna lütfettiği nimetler ifade edilir. Bu da bireyi gururdan uzak tutarak; kul olmaya ve teslimiyete davet eder. Zira gerçek şükür, yalnız dilde değil, niyetle yapılır ve insanoğlunun her halinde Allah'a yönelmesini öğüt eder.

"Kanatlandın göğe uçtun, şükret seni yaradana" dizesi, insanoğlunun sadece fiziki olarak değil, manevi olarak da bir bütünlük içinde olduğunu vurgular. Saitoğlu, hayatta karşılaştığımız her hâlin Allah'u Teâlâ'dan bize bir tecelli olduğunu anlatır. Yani kul şifa bulduğunda da, derde düştüğünde de şükretmesi gerektiğini bilmelidir. Şair, insanoğluna bağışlanan akıl ve fikir gibi faziletlerin sahibi Allah'u Teâlâ'yı hatırlatmaktadır. Bu faziletlerin her biri bize Allah'ın verdiği emanettir. Zira bu faziletler, insanoğlunun dünyada yaptığı yol haritasını hikmetle devam ettirmesi için bağışlanmıştır. "Şükret seni yaradana" sözü ise, sadece nimetlere değil; zorluğa, intihana, güzelliğe ve teslimiyetle Allah'a yakınlaşmayı nasihat eder. Saitoğlu bu şiiriyle kulun yaratılış amacını, Allah'u Teâlâ'ya olan itâatını ve her daim şükretmesini dile getiren bir nasihattir.

TUT ALLAH'IN YOLUNU

*“Tut Allah'ın yolunu başka yol yoktur sana
Allah göz akıl verip hem sana hem de bana*

*Satma dinin paraya din parada alınmaz
Giderime hayatını olur deli divane*

Allah yolunda başka yoktur bir yol düz gide

---

¹ SAİTOĞLU, Muhammed, **Her Şeyi Gönlüme Göre Sevdim**, Ankara 2020, s. 43.

Eğri olmasın yolun kalırsın yana yana

*Allah için sen çalış oku öğren Kuran-ı
Kuran-ı Kerim öğretir bildirir döne döne*

*Öğren bilmediğini ya öğret bildiğini
Dar yollarda baykuşlar gibi kalma sen yana... ”¹*

Saitoğlu'nun, "Tut Allah'ın Yolunu" adlı şiiri dinî ve tasavvufî nasihatler bulunduran bir şiir olarak, insanoğlu ömrünü Allah'ı Teâlâ'nın minvalinde yaşamasını gerektiği vurgulanmıştır. Allah'ı Teâlâ'nın insanoğluna verdiği lütuf ve nimetlere işaret ederek, verilen bu lütufların Allah yolunda faydalanması gerektiğini dile getirmiştir. "Satma dinin paraya, din parada alınmaz" sözlerinde ise İslam dininin maddiyet uğruna satılmayacağına dikkati çekerken, "Allah için sen çalış, oku, öğren Kuran'ı" ifadesiyle, okumanın ve bilgin olmanın önemi ortaya koyulmuştur. Şair, şiir boyunca, yanlış yolun bireyi pişman olacağı işler yapmasını anlatır; zira insanoğlunun kendisi ve başkası uğruna doğru bir mürşit olmasını nasihat eder.

Saitoğlu, bu dünya insanoğlunu yaratılış maksadını sorgulaması gerektiğini andırırken, ruhun cevherine ilişkin sorular ortaya koyar. "Düşün biraz kendine, düşün neden olmuşsan?" ifadesinde, insanoğlunun varoluşunu düşünmesine teşvik edilirken, "Büyük rahmettir bize, büyük nettir bize" sözleriyle de Allah'ı Teâlâ'nın insanlara verdiği lütufları ne kadar önemli ve anlamlı olduğuna vurgu yapmıştır. "İki nutfa bir oldu, birbirine karıştı / Yumurlandı bir dolut, ölüden geldi cana" ifadesinde, insanoğlunun varoluş süresi ifade edilerek, tasavvufî bir görüşle yaratılışın yörüngesi anlatılır.

Son beyitlerde "Bilmeyene bin söyle, tek bir söyle bilene" demesi, bilge insanların her sözünün algılamasını, fakat anlayışlı olmayan bir insana ne kadar anlatılmaya çalışılırsa bile faydasını olmadığını dile getirmiştir. Saitoğlu bu beyitte, bilginin kıymetini, bilenler için hakiki bir mana taşıdığına vurgu yapmıştır. Genel olarak şiire göz atıldığında, öğüt niteliğinde yazılan bir şiir olup, okuru doğru yola teşvik etmekle birlikte, hikmetli insan olmayı düşündüren ve derin bir anlam taşıyan şiir ortaya koymuştur.

SONUÇ

Bu çalışmada, Saitoğlu'nun eserlerinde dinî ve tasavvufî temalar ele alınarak, onun edebî kimliği, düşüncesi ve iç dünyası geniş bir şekilde tahlil edilmiştir. Saitoğlu'nun Dinî ve Tasavvufî içerikli şiirlerine göz atıldığında Allah'ı Teâlâ'ya ve Hz. Muhammed (Sav)'e karşı duyulan derin bir sevgi, şükran ve teslimiyet hissiyatı, samimiyetle dile getirilmiş; bu da okuru manevî bir biçimde etkilemektedir. Tasavvuf düşüncesinin izi, Allah aşkı peşinde gösterdiği çabası, gönüllere değinecek bir biçimde yansıtılmıştır.

Saitoğlu bu şiirleriyle içsel dünyasını ortaya koyarken, aslında okuru da iç dünyasına yönelmesi çağrısında bulunmaktadır. Eserlerinde sadece Dinî ve Tasavvufî temalar değil, milli duygulara da güçlü bir şekilde yer vermiştir. Toprak sevgisi, milli şuuru ve bulunduğu coğrafyanın tarihi mirası ile kültürel mirasına duyduğu bağlılık, eserlerinde açık bir biçimde görülmektedir. Bu yanı ile Saitoğlu, Dinî ve Tasavvufî temaların yanında milli duyguları birleştirerek, edebiyat ortamında kendisini özelleştirmiştir. Eserleri, okuru bir taraftan manevî yolculuğa çıkarırken diğer taraftan da toplumsal duygu sağlamaktadır. Ayrıca Saitoğlu eserlerinde coğrafi ve kültürel miraslarını da ortaya koymuştur. Doğup büyüdüğü toprakların tarihi yapısı ve kültürü, Saitoğlu'nun şiirlerinde önemli bir zemin oluşturmuştur. Bu aidiyet bir taraftan okuru hem manevi bir yolculuğa teşvik eder hem de milli duygulara vurgu yaparak şairin toplumsal

¹ KÜZECİ, Şemsettin, **Kerkük Şairleri**, Irak Türkmen Şairleri 1, Dünya Genç Yazarlar Birliği Azerbaycan, Ankara 2006, s. 272.

bağlılığını yansıtır. Saitoğlu'nun bu dizeleri, bireyin iç dünyasıyla olan yolculuğu ve toplum yapısı iç içedir. Bu nedenle onun eserleri, edebiyat dünyasında etkili bir miras olarak hafızalarda kazanacaktır.

Bu çalışmadaki bir diğer önemli husus, Saitoğlu'nun şiirlerinde toplumsal konulara değinip katkıda bulunmasıdır. Saitoğlu, şiirleri ile sadece bireyin duygularını değil, aynı zamanda yaşadığı toplumun milli değerleri korumakta çaba göstermektedir. Bu sebeple, şiirleri kültürel bakımından da değerli bir miras olarak kalacaktır.

References:

- 1- AKTAS, Serif, *Literary Text and Its Characteristics*, Ünivesity of Ataturk, Journal of the Institute of Turkish Studies, Special Issue Dedicated to Prof. Dr. Huseyin Ayan, No. 39, Erzurum 2009.
- 2- ALSHEBLY, Doaa, *Poets of Tal Afar Turkmen*, Karabuk University, Master's Thesis, Karabuk 2020.
- 3- CIKLA, Selçuk. On the Concept of Theme in Poetry. Journal of New Turkish Literature, No. 6, Erzincan, 2012.
- 4- COLAKOĞLU, Rıza, Saitoğlu: *The Poet of Poverty and Deprivation*, Yurt Newspaper, Issue 6, 1991.
- 5- DAKUKLU, İbrahim, *Turkmen Folk Literature Arts* (1st Edition) Baghdad 1992.
- 6- DENİZ, Muzaffer, *The Faces of Poetry in the 100th Year*, Kultur Ajans Publishing, Ankara 2023.
- 7- GULDEREN, Abdullah, *A Trace from Today to Tomorrow-2*, Kultur Ajans Promotion and Organization Ltd., Ankara 2018.
- 8- KARABAS, Zannun, *Tal Afar's Literary Figures to Be Remembered*, Baghdad Document and Book Press, Baghdad 2020.
- 9- KUZECİ, Semsettin, *Poets of Kirkuk*, Iraqi Turkmen Poets, Vol. 1, World Young Writers Union, Azerbaijan, Ankara 2006.
- 10- KUZECİ, Semsettin, *Poets of Kirkuk: Iraqi Turkmen Poets*, Cultural Association of Kirkuk, Ankara 2014.
- 11- SAATÇİ, Saatçi, *Iraqi (Kirkuk) Turkish Literature: From the Beginning to the Present – Anthology of Turkish Literatures Outside Turkey (Prose–Poetry)* (1st Edition). Ministry of Culture, Ankara 1997.
- 12- SAİTOĞLU, Muhammed, *A New Life for Everyone*, Mosul 2012.
- 13- SAİTOĞLU, Mehmet, *My Dream Told Me*, Turkmen Brotherhood Hearth Publications, Baghdad 2009.
- 14- SAİTOĞLU, Muhammed, *There is No Suffering Left That I Haven't Faced in Life*, Dicle Nehir Publishing, Ankara 2018.
- 15- SAİTOĞLU, Muhammed, *Voices from the Depth – Poems*, Ankara 2019.
- 16- SAİTOĞLU, Muhammed, *I Loved Everything According to My Heart*, Ankara 2020.
- 17- SAİTOĞLU, Muhammed, *My Ancestral Land*, Tal Afar, Dicle Nehir Publishing, Ankara 2023.
- 18- YILMAZ, Ertuğrul & ALTINLI, Ali, *Güldeste 2017: Assembly of Companions*, Kultur Ajans Promotion and Organization Ltd., Ankara 2017.
- 19- ZARAR, Huseyin, *A Trace from Today to Tomorrow-3*, Kultur Ajans Promotion and Organization Ltd., Ankara 2019.